

MUSIQA SAN‘ATI VA UNI O‘QUVCHILARGA O‘RGATISHDA O‘QITUVCHINING ROLI

Karayeva Gulchexra Maksudinovna

*Toshkent viloyati Chirchiq shahar 12-umumiy o‘rta ta‘lim maktabi
musiqa va boshlang‘ich ta‘lim fani o‘qituvchisi*

Annotatsiya: *Musiqa inson hayoti davomida unga doimo hamrohdir. Musiqa sadolari ostida qilingan mehnat unumli, musiqa bilan olingan dam maroqli bo‘ladi. Kishilarning bayramlari, to‘y-tomoshalari ham, fojiali motam marosimlari ham musiqa bilan o‘tadi. Ushbu maqolada musiqaning hayotimizdagi roli, musiqa fani o‘qituvchisiga qo‘yiladigan talablar va o‘quvchilarni musiqaga qiziqtirish yo‘llari haqida so‘z yuritiladi.*

Kalit so‘zlar: *hayot, musiqa, ijod, dars, pedagogika, o‘qituvchi, mahorat, ma‘naviy ozuqa, kasb, qobiliyat, ovoz, kuy.*

Musiqa madaniy hayotimizda keng o‘rin tutgan, inson shaxsiyatini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadigan san‘at turidir. Musiqa san‘ati juda qadimda paydo bo‘lgan. Ibtidoiy jamoa tuzumi davrida yashagan odamlar tabiatdagi musiqiy va shovqin tovushlarni farqlay bilganlar, kuylashni o‘rganganlar, dastlabki cholg‘u sozlarini yaratganlar. Hozirgi kungacha bu sozlar takomillashgan, ulardagi ijro uslublari ham rivojlanib boyigan. Xalq orasidagi musiqiy qobiliyatlarga ega bo‘lgan kishilar ajoyib musiqa asarlari yaratib musiqa san‘atini boyitganlar.

Musiqa san‘ati paydo bo‘lgandan boshlab bugungi kungacha ikki yo‘nalishda rivojlangan, degan fikr o‘rinli. Birinchi yo‘nalish - xalq musiqiy ijodi. Ikkinchi yo‘nalish - kompozitorlik ijodi.

Qadimda xalq orasida xonanda va sozandalar yashagan. Ular kuy va qo‘shiqlar yaratganlar. Bu asarlar nota yozuvi bo‘lmaganligi sababli og‘izdan-og‘izga o‘tib bizgacha etib kelgan. Kim yaratganligi noma‘lum bo‘lgani sababli bu asarlarni xalq musiqiy ijodining mahsuli deyiladi. Ma‘lumki yaratuvchanlik, ijod, insonga xos fazilatdir. Har bir avlod kuy va qo‘shiqlarga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritgani uchun bu asarlar xalqniki degan fikr asoslidir.

Musiqa insoniyat bilan necha asrlardan beri hamrohlikda kelmoqda. Insoniyatning dunyo qarashi tafakkuri boyigani sari uning musiqasi ham o‘zgarib bordi. Har bir zamonda insoniyat musiqani o‘ziga moslashtirib keldi. Shuning uchun musiqani har kim o‘zicha har xil tushunadi. Kimdir uchun musiqa bu oddiy tovushlar yig‘indisi, kimdirlar uchun esa fizik xodisa namunasi, kimdir uchun hayotini ajralmas bir qismi bo‘lib hizmat qiladi. Uning hayotimizdagi o‘rni beqiyos. Musiqani eshitmaydigan uni tinglamaydigan odam bo‘lmaydi mening nazarimizda. Sababi hech bir qalb yo‘qki musiqa uning eshiklarini ochib kira olmagan bo‘lsa. Inson suvga tashna bo‘lgani kabi uning ruhi ham musiqaga tashna bo‘ladi. Bu insonning o‘ziga sezilishi yoki sezilmasligi ham mumkin. U jismoniy hamda aqliy mehnatdan keyin insonga ketgan ruhiy energiya ba‘zasini to‘ldirib, asab tizimini tinchlantirish xususiyatiga ega.

Har bir insonni ma‘naviy shakllanishida oila, maktab va jamiyatning ahamiyati katta. Chunki insonning insoniylik xususiyatlari jamiyatda tarkib topadi.

Yosh avlodni kamolot sari yetaklashda ko‘plab omillar qatori musiqa tarbiyasi alohida o‘rin tutadi. Musiqa tarbiyasi nafosat tarbiyasining asosiy va murakkab qirralaridan biri bo‘lib, insonni atrofda gi go‘zal narsalarni to‘g‘ri idrok etishga va qadrlashga o‘rgatadi.

Musiqa inson ruhiyatiga kuchli ta‘sir ko‘rsatish imkoniyatiga ega bo‘lib, uni nafosat olamiga olib kirish va axloqiy g‘oyaviy tarbiyalashning muhim vositasidir. Musiqa insonni yuksak did bilan qurollantiradi va unga ma‘naviy ozuqa beradi.

Maktabda musiqa o‘qitishning asosiy maqsadi o‘quvchilarda musiqa madaniyatini shakllantirish ularni zamon talabiga javob bera oladigan barkamol inson qilib voyaga yetkazishdir.

Maktabda musiqa darslarini o‘qitishning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- o‘quvchilarni musiqa san‘atiga bo‘lgan qiziqishi va mehr-muhabbatini oshirish;
- musiqiy faoliyatlar jarayonida o‘quvchilarning musiqiy qobiliyatlari, musiqiy uquvini oshirish;
- ovozi, diqqat-e‘tibori va ijodkorlik his-tuyg‘ularini o‘stirish;
- musiqiy asarlari badiiy-g‘oyaviy mazmuni vositasida axloqiy estetik ruhda tarbiyalash;
- musiqa darslarida o‘quvchilarni kasb-hunarga yo‘naltirish, mehnatga muhabbat, vatanga muhabbat, kattalarga hurmat tuyg‘ularini shakllantirish.

Mazkur maqsad va vazifalarni amalga oshirish o‘qituvchining kasbiy va pedagogik mahoratlariga bog‘liq. Har qanday san‘atkor ham, maktabda musiqa madaniyati darslarini olib borolmaydi. Buning uchun musiqa o‘qituvchisi pedagogika, psixologiya, bolalar fiziologiyasi, musiqa o‘qitish va metodikasi hamda o‘z musiqiy kasbiy fanlarini puxta o‘zlashtirgan bo‘lishi kerak. Musiqa o‘qituvchisi o‘z kasbiga va bolalarga mehr qo‘ygan, yuksak madaniyatli, keng dunyoqarashga ega bo‘lgan shaxs bo‘lishi lozim.

Donishmand xalqimiz azaldan kuy va qo‘shiqni bola qalbiga tez yo‘l topa olishi, uning ruhiyatga ijobiy ta‘sir ko‘rsatishi, yaxshi xulq va odob, mehr oqibat, sabr-toqat, kattalarga hurmat fazilatlarini musiqa orqali tarkib topishini azaldan anglab yetgan. Oilada farzandni qo‘shiq aytishga, soz chalishga o‘rgatish ota-ona orzusi hisoblangan. Bola musiqa bilan ona allasi orqali tanishib, musiqadan umrbod ozuqa oladi. Chunki bola hali yurishni, so‘zlashni bilmay turib, musiqani eshitib, turli qo‘l harakatlari bilan musiqaga munosabatini bildiradi. Shuning uchun azaldan har bir oilada musiqa cholg‘u asboblari dan dutor, doira, rubob saqlash urf-odat bo‘lib qolgan. Musiqadan ozuqa olish uchun esa, inson sof qalb egasi, yuksak ma‘naviyatli, go‘zallikni his eta oladigan inson bo‘lishi kerak.

“Har qanday jamiyatning kelajagi yoshlar ekan, kelajagi buyuk davlatning barpo etilishi, ularning qanday tarbiya olishiga bog‘liq. Chunki ma‘naviy jihatdan qudratli davlat, ijtimoiy jihatdan kuchli bo‘ladi” deb takidlab o‘tgandi o‘z asarlarida birinchi prezidentimiz I.A.Karimov.

Xalqimiz kelajagi mustaqil O‘zbekistonning istiqboli ko‘p jixatdan o‘qituvchiga uning dunyoqarashiga, tayyorgarligi, fidoyiligiga, yosh avlodni o‘qitish va tarbiyalash ishiga bo‘lgan munosabatiga bog‘liq. Bo‘ljak musiqa o‘qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini kuchaytirish, ixtisosliklariga doir fanlarni o‘qitish va pedagogik mahoratni egallash, nazariy bilimlarni amaliyotda qo‘llashga o‘rgatish bugungi kun talabidir. Uzluksiz pedagogik ta‘lim tizimining amalga oshirilishi munosabati bilan o‘qituvchilarning malakasini oshirish va ularni qayta tayyorlash ishlari diqqat markazidadir.

O‘qituvchilik kasbi sharafli, lekin juda murakkab kasbdir, o‘qituvchi musiqa nazariyasini egallashi bilan birga, bolalarni sevishi, pedagogik amaliyotni ham o‘tgan bo‘lishi kerak. Chunki,

maktab hayotidagi pedagogik jarayon juda xilma-xildir. Bu esa musiqa o‘qituvchisidan puxta bilim, amaliy tayyorgarlikni, yuksak pedagogik mahorat va ijodkorlikni talab etadi.

Bo‘lajak musiqa o‘qituvchisi kiyinish madaniyati va nutq madaniyatiga ega bo‘lishi kerak. U o‘qituvchilik kasbini va bolalarni yaxshi ko‘rishi hamda ularni barkamol inson sifatida kamol topishiga ko‘maklashishi, har bir darsni o‘quvchilarning hayot tajribasiga bog‘lagan holda olib borishi, hilma-hil metodlar, innovatsion texnologiyalar, ko‘rgazmali qurollar, kompyuter slayd, tarqatma materiallaridan foydalanishi kerak. O‘z kasbiy mutaxassisligini puxta egallagan bo‘lishi, bolalar ovozigacha o‘zining ovozini moslab kuylay olishi, ijrochilik mahoratiga ega bo‘lishi, sinfdan tashqari to‘g‘aralarga o‘quvchilarni jalb etish bilan turli tanlovlarda, tadbirlarda o‘quvchilar bilan faol ishtirok etishi kerak.

O‘qituvchi har bir darsini ssenariy muallifi, artisti, ijrochisi hamda rejissyori bo‘lishi bilan birga zamon bilan hamnafas qadam tashlashi muhim ahamiyat kasb etadi. O‘qituvchilik kasbini egallash uchun albatta kasbiy qobiliyatlar bilan birga jismoniy va ruhiy sog‘lom bo‘lishi darkor.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. I.A.Karimov. Yuksak ma‘naviyat yengilmas kuch.
2. Jahon musiqasi tarixi fanidan o‘quv qo‘llanma: G‘arb musiqa san‘atining XVIII asrgacha shakllanish va rivojlanish davri/ G. va R. Tursunova – Toshkent 2017
3. O‘zbek musiqasi tarixi/ T. E. Solomonova – Toshkent “O‘qituvchi” 1891
4. Doston navolari/ B. Matyoqubov – Toshkent 2009
5. G.M.Sharipova, D.F.Asamova, Z.L.Xodjayeva. Musiqa o‘qitish nazariyasi metodikasi va maktab repertuari.